

29.9.2016

VVTDno-2016-493

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITARDEADDJI

Korkein hallinto-oikeus

Lausunto: ihmiskaupan uhrien palaaminen Suomesta Nigeriaan**1. Aluksi**

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää korkeinta hallinto-oikeutta lausuntopyynnöstä. Yhdenvertaisuusvaltuutetusta annetun lain (1326/2014) mukaan yhdenvertaisuusvaltuutettu toimii myös kansallisena ihmiskaupparaporttina, jonka tehtävänä on itsenäisenä ja riippumattomana viranomaisena valvoa ja edistää ihmiskaupan vastaista toimintaa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu seuraa ihmiskaupaan liittyviä ilmiöitä sekä ihmiskauppaa koskevien Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamista ja kansallisen lainsäädännön toimivuutta, laatii selvityksiä ja tekee aloitteita. Raportoinnin tehtävä lisättiin yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivaltaan vuonna 2009 kansainvälisten suositusten seurauksena.

Kansallinen ihmiskaupparaporttina julkaisi 15.9.2016 selvityksensä, jossa tarkasteltiin nigerialaistaustaisten seksuaalisesti hyväksikäytettyjen ihmiskaupan uhrien kohtelua turvapaikka- ja oleskelulupaprosessissa. Selvityksen tarkoituksena oli kartoittaa, miten ulkomaalaislakia (301/2004) ja sen oleskelulupaperusteita sovelletaan ihmiskaupan uhrien kohdalla. Selvityksen erityisenä kohteena olivat sellaiset kansainvälisen suojelun ja oleskeluluvan hakijat, jotka ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä oli varsinaisesti tunnistanut ihmiskaupan uhreiksi tai joiden kohdalla Maahanmuuttovirasto oli hyväksynyt tosiseikaksi hakijan kertomuksen ihmiskaupan uhriksi joutumisesta. Kansallinen ihmiskaupparaporttina lähettää selvityksensä lausuntonsa ohessa.

Lausunnon tarkoitus on tukea selvityksessä esitettyä. Lausunnossaan kansallinen ihmiskaupparaporttina pyrkii kunnioittavasti vastaamaan erityisesti lausuntopyynnössä esitettyyn kysymykseen ihmiskaupan uhrien palaamisesta Suomesta Nigeriaan. Lausuntopyynnössä korkein hallinto-oikeus pyytää yhdenvertaisuusvaltuutettua lausumaan muun ohella uhrien pääsemisestä Nigeriassa ihmiskaupan uhrien tukijärjestelmän piiriin. Lausunnossa kansallinen ihmiskaupparaporttina pyrkii avaamaan ihmiskaupan uhrien palauttamisen edellytyksiä ennen kaikkea uudelleen uhriksi joutumisen riskin näkökulmasta.

2. Kansallisen ihmiskaupparaportoinnin selvityksen pääkohdat

Ulkomaalaislain soveltamiskäytäntöä koskevassa selvityksessään kansallinen ihmiskaupparaporttina totesi ulkomaalaislain soveltamiskäytännön olevan osin epä johdonmukaista, ennakoimatonta ja epäyhdenvertaista. Raportoinnin näkemyksen mukaan Maahanmuuttovirasto soveltaa lähtökohtaisesti kyseeseen tulevan jatkuvaperusteisen ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan myöntämisen edellytystä ”erityisen haavoittuva asema” suppeasti.

Raportoija piti erityisen valitettavana sitä, ettei Maahanmuuttovirasto näytä päätöksensä perusteluissa arvioivan ihmiskaupan uhrien kannalta keskeisiä tekijöitä riittävästi. Näitä tekijöitä ovat muun muassa hyväksikäytön vakavuus, kesto, hyväksikäytön yksilölliset seuraukset ja uhrin tosiasiallinen kyky ja mahdollisuus palauttamisen jälkeen huolehtia lastensa kasvusta ja kehityksestä. Raportoija havaitsi, että ihmiskauppailmiöstä ja ihmiskaupan aiheuttamista yksilöllisistä seurauksista ja vaikutuksista tai uudelleen uhriutumisen riskeistä tehtyä tutkimusta hyödynnetään päätöksenteossa heikosti, eikä tutkimuksen merkitystä ja sovellettavuutta yksittäisten hakijoiden kohdalla suhteessa esimerkiksi heidän saamiinsa psyykkistä sairastavuutta ilmentäviin diagnooseihin tehdä.

Kansallinen ihmiskaupparaportoija totesi selvityksessään lisäksi, ettei Maahanmuuttovirasto näytä arvioivan oleskelulupapäätöksissä kovin tarkasti sitä, mitä kansainväliset ihmisoikeussopimukset Suomelta ihmiskaupan uhrien suhteen edellyttävät ja mitä Suomi tekee kansainvälisten sopimusvelvoitteidensa täyttämiseksi yksittäisten hakijoiden kohdalla. Raportoija havaitsi, ettei Maahanmuuttovirasto myöskään näytä arvioivan ihmiskaupan uhrin olosuhteita ja niiden aiheuttamaa uudelleen uhriutumisen riskiä tai lapsen etua sellaisella yksilöllisellä tasolla, joka mahdollistaisi käytännössä sen arvion tekemisen, voiko hakijaa ja hänen lapsiaan käännä maasta kansainvälisen ihmisoikeussäännösten mukaisesti. Selvityksen aineiston perusteella raportoija katsoi, ettei Suomi käytännössä riittävässä määrin huolehdi siitä, että hakija lapsineen ohjattaisiin käännystilanteissa tarvittavan avun ja tuen piiriin vastaanottavassa maassa.

Raportoija totesi johtopäätöksensä olevan, että Suomi näyttää joiltakin osin laiminlyövänsä sitovia kansainvälisoikeudellisia ihmisoikeusvelvoitteitaan suhteessa ihmiskaupan uhriin. Raportoija antoi selvityksensä lopuksi useita suosituksia tilanteen parantamiseksi ja uhrien oikeuksien turvaamiseksi.

3. *Suomea sitovien kansainvälisoikeudellisten velvoitteiden pääasiallinen sisältö*

Ihmiskauppa on vakava ihmisoikeusloukkaus, joka loukkaa yksilön ihmisarvoa ja henkilökohtaista koskemattomuutta. Kansainvälisoikeudellisesti valtion velvollisuus ehkäistä ihmiskauppaa, auttaa ja suojella ihmiskaupan uhreja ja tutkia ihmiskaupparikokset on osa orjuuden ja pakkotyön kiellon toimeenpanoa. Orjuuden kieltäminen on perustavanlaatuinen ja ehdoton ihmisoikeusnormi (*jus cogens*), joka kuuluu ihmisoikeuksien ydinalueeseen. Naiskauppa määritellään kansainvälisessä oikeudessa yhdeksi naisiin kohdistuvan väkivallan muodoksi ja rikokseksi ihmisyyttä vastaan. Kansainvälisten sopimusvalvontaelinten mukaan ihmiskauppa on epäinhimillistä ja ihmisarvoa alentavaa kohtelua.

Kansainvälinen yhteisö on hyväksynyt, että ihmiskaupan uhrit ovat erityinen ihmisryhmä, joilla on erityisiä valtion suojeluvastuulla olevia oikeuksia myös ulkomaalaisoikeudellisesta asemasta riippumatta. Suomi on syyskuussa 2012 saattanut voimaan Euroopan neuvoston ihmiskauppayleissopimuksen, joka on keskeisin kansainvälisoikeudellinen asiakirja ihmiskaupan torjunnan saralla. Sopimus on Suomessa voimassa laintasoisena säädöksenä (SopS 43-44/2012).

Yleissopimus velvoittaa sopijavaltioita auttamaan ja suojelemaan kaikkia alueellaan oleskelevia ihmiskaupan uhreja (ihmisoikeuksien alueellinen ulottuvuus), pidättäytymään uhrien maasta poistamisesta ennen tunnistamisprosessin loppuun saattamista, myöntämään uhreille oleskelulupa tietyissä tilanteissa ja ehkäisemään uudelleen uhriutumista mm. käännäys- ja palautustilanteissa. Lausunnon kannalta tärkeimmät artikkelit koskevat uhrien tunnistamista (art. 10), uhrien auttamista (art. 12) ja uudelleen uhriksi joutumisen ehkäisemistä (art. 16).

Ihmiskaupan vastainen yleissopimus veloittaa sopijavaltiot huolehtimaan siitä, että ihmiskaupan uhrit voidaan tunnistaa (art. 10). Jos viranomaisilla on perusteltua syytä epäillä henkilön joutuneen ihmiskaupan uhriksi, tällaista henkilöä ei saa poistaa maasta ennen kuin viranomaiset ovat saattaneet päätökseen henkilön tunnistamisen ihmiskaupparikoksen uhriksi. Sopimuksen selitysmuistiossa tarkennetaan, ettei henkilöä saa poistaa lähtömaahan eikä kolmanteen maahan.

Sopijavaltioiden on myös varmistettava, että tunnistamisen ollessa kesken henkilö saa apua ja suojelua. Sopimus veloittaa sopijavaltioita auttamaan uhreja toipumaan fyysisesti, psyykkisesti ja

sosiaalisesti (art. 12). Sopimuksen selitysmuistiossa todetaan, että sen maan, jossa uhri oleskelee, on tarjottava palvelut uhreille.

Sopijavaltioiden on palautustilanteissa pyrittävä ehkäisemään uudelleen uhriutumista (art. 16). Artiklan mukaan uhrien palauttamisessa on otettava huomioon uhrin oikeudet, turvallisuus ja ihmisarvo. Sopimuksen selitysmuistiossa todetaan tämän velvoitteen koskevan sekä lähettävää että vastaanottavaa valtiota. Valtioiden on erityisesti huolehdittava siitä, ettei palautettava uhri joudu epäinhimillisen tai ihmisarvoa alentavan kohtelun kohteeksi vastaanottavassa maassa.

Selitysmuistiossa viitataan useisiin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisuihin, joiden mukaan valtiot eivät saa palauttaa henkilöä, jos on perusteltua uskoa, että henkilö voisi joutua epäinhimillisen tai ihmisarvoa alentavan kohtelun kohteeksi. Yleissopimuksessa todetaan, että ”osapuolten on pyrittävä kaikin keinoin edistämään uhrien sopeutumista uudelleen sen valtion yhteiskuntaan, johon heidät palautetaan”. Velvoite koskee kaikkia osapuolia. Valtioiden tulee lisäksi ”havainnollisesti” tiedottaa uhreille siitä, mistä he voivat palauttamisen jälkeen saada apua.

Yleissopimuksen täytäntöönpanoa sopijavaltioissa valvomaan asetettu itsenäinen asiantuntijaryhmä GRETA on yleisraportissaan kiinnittänyt sopijavaltioiden huomiota sopimuksenmukaisiin velvoitteisiin tunnistaa ihmiskaupan uhrit turvapaikanhakijoiden, pakolaisten ja maahanmuuttajien joukosta sekä tarjota heille apua ja suojelua. GRETA on viitannut UNHCR:n ohjeeseen (UNHCR: Guidelines on International Protection No. 7, 2006), jonka mukaan ihmiskauppa on vakava ihmisoikeusloukkaus, jonka voidaan yleensä arvioida täyttävän pakolaissopimuksen mukaisen vainon määritelmän. GRETA on katsonut, että kansainvälisen suojelun tarvetta arvioitaessa erityistä huomiota tulee kiinnittää uudelleen uhriutumisen riskiin ja että jokaisen palautettavan uhrin osalta tulee tehdä yksilöllinen riskien arviointi palauttamiskieltojen (*non-refoulement*) vastaisen menettelyn ehkäisemiseksi.¹

4. Ihmiskaupan uhriksi joutumiseen liittyvät taustekijät

Nigeria on ihmiskaupan lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaana. Kansainvälisesti arvioituna nigerialaistaustaisten naisten saattaminen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan uhriksi Euroopassa on yksi laajimmista ja organisoiduimmista ihmiskaupan ilmiöistä, ja ilmiö näyttäisi tutkimusten mukaan olevan kasvussa. Nigerialaistaustaiset henkilöt joutuvat Euroopan unionissa (EU) useimmiten ihmiskaupan uhriksi, ellei EU:n sisäistä ihmiskauppaa oteta huomioon. Näin laajamittainen toiminta herättää kysymyksiä Nigerian valtion kyvystä suojella kansalaisiaan ihmiskauvalta.

Euroopan poliisiviraston Europolin mukaan nigerialaistaustaisten naisten ihmiskaupparikoksen tekijät ovat kyenneet rakentamaan EU:n laajuiseen verkoston, joka kykenee pitämään hallussaan koko ihmiskauppakettia värväämisestä hyväksikäyttöön ja rekrytoimaan entisiä ihmiskaupan uhreja tekijäportaalle. Värvääjät ovat usein naisille entuudestaan tuttuja tai kotoisin samasta kylästä. Taustalla on yleensä suuri ja joustava organisaatio, mikä tekee rikollisen toiminnan tehokkaaksi ja esitutkintaviranomaisille vaikeaksi paljastaa. Yksittäiset tekijät voivat toimia yksin ja tarvittaessa he voivat saada yhteyden muihin tekijöihin laajan verkoston kautta.

Myös Suomessa huomattavan suuri osuus ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaista on nigerialaistaustaisia seksuaalisesti hyväksikäytettyjä naisia. Auttamisjärjestelmän tähän mennessä tekemistä varsinaisista tunnistamispäätöksistä valtaosa on koskenut nigerialaistaustaisia

¹ Tässä yhteydessä voidaan viitata kansallisen ihmiskaupparaportoinnin selvityksessä esiin nostamien oikeudellisten instrumenttien lisäksi myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2011/95/EU vaatimuksista kolmansien maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden määrittelemiseksi kansainvälistä suojelua saaviksi henkilöiksi, pakolaisten ja henkilöiden, jotka voivat saada toissijaista suojelua, yhdenmukaiselle asemalle sekä myönnetyn suojelun sisällölle (ns. määritelmädirektiivi). Direktiivin 4 artiklassa todetaan, että se seikka, että hakija on jo joutunut vainotuksi tai kärsimään vakavaa haittaa tai että häntä on suoraan uhattu vainolla tai tällaisella haitalla, on vakava osoitus hakijan perustellusta pelosta joutua vainotuksi tai todellisesta vaarasta joutua kärsimään vakavaa haittaa, jollei ole perusteltua syytä olettaa, ettei tämä vaino tai vakava haitta tule toistumaan.

seksuaalisesti hyväksikäytettyjä naisia. Maahanmuuttoviraston ihmiskauppaviitteisistä päätöksistä yhä suurempi osuus koskee nigerialaistaustaisia naisia, jotka ovat joutuneet seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi. Tänä vuonna kolme neljästä Maahanmuuttoviraston ihmiskauppaviitteisestä päätöksestä on koskenut nigerialaistaustaista seksuaalisesti hyväksikäytettyä ihmiskaupan uhria.

Nigerialaistaustaisten yleensä naisten, mutta myös miesten ja lasten, ihmiskauppaa edesauttaa Nigerian heikko ihmisoikeustilanne. Yhdysvaltain ihmisoikeusraportin mukaan Nigeria kärsii laajoista yhteiskunnallisista levottomuuksista, syvään juurtuneesta korruptiosta (ml. poliisi) ja köyhyydestä. Transparency Internationalin korruptioselvityksen mukaan Nigeria on 168 tutkitusta maasta sijalla 136. Suomi sijoittuu vertailussa sijalle kaksi.

Eryityisesti naisten alttiutta joutua ihmiskaupan uhreiksi lisäävät työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksien puute sekä naisiin kohdistuva rakenteellinen syrjintä ja väkivalta, joiden uhrin eivät oikeudellisten rakenteiden puuttuessa saa oikeutta. Tutkimusten mukaan merkittävä osa naisista ihmiskaupan uhreina on joutunut fyysisen tai seksuaalisen väkivallan uhriksi ennen joutumistaan ihmiskaupan uhriksi. Tämä näkyy myös kansallisen ihmiskaupparaportin selvityksen aineistossa. Viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että nigerialaistaustaisista ihmiskaupan uhreista yhä suurempi osa on nuoria naisia ja että alaikäisten uhrien osuus on kasvanut.

5. Ihmiskaupan yksilölliset seuraukset

Ihmiskaupan uhrien matka Nigeriasta Eurooppaan voi kestää vuosia, ja jo sen aikana naiset joutuvat monesti seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön uhreiksi. Eurooppaan saavuttuaan naiset sidotaan useita vuosia kestävään hyväksikäytön kierteeseen kymmenien, jopa satojen tuhansien eurojen tekaistuilla veloilla ja taikauskoon perustuvilla voodoo/juju-rituaaleilla, jotka saavat naiset uskomaan, että he tai heidän läheisensä kuolevat tai sairastuvat vakavasti, jos he eivät alistu ihmiskauppiaiden valtaan. Juju/voodoo-usko on niin voimakas, että se saattaa vaikeuttaa avun hakemista, hyväksikäyttökokemuksista viranomaisille kertomista ja ihmiskauppakokemuksista toipumista. Kyse ei ole yksilön itse valitsemasta uskosta, vaan yhteisöissä omaksutusta ajattelutavasta, joka määrittää yhteisöjen ja yksilöiden elämää. Kohdemaassa toimintaa valvovat ja kontrolloivat *madamet*, jotka ovat usein itsekin joutuneet aikaisemmin ihmiskaupan uhreiksi.

Seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä ihmiskauppa on usein prosessinomaista itsemääräämisoikeuden ja ruumiillisen koskemattomuuden riistämistä ja alistamista, jossa uhri antaa periksi vähä kerrallaan. Hyväksikäyttötilanteessa uhrin ja tekijän välille syntyy valtahierarkia, jossa kaikki valta myös uhria koskeviin asioihin ja hänen toimintaansa on tekijällä. Psykiatrian ja traumatisoitumisen asiantuntijat kuvaavat alistaisen aseman syntyvän muun muassa manipulaatiolla, jossa tekijä korostaa asemaansa suhteessa uhriin ja saa lopulta uhrin itsensä kokemaan syyllisyyttä ja häpeää tapahtuneesta. Syyllisyyden ja häpeän kokemuksen vuoksi uhrin on usein vaikea kertoa hyväksikäytöstä ulkopuolisille.

Selviytyäkseen hyväksikäytön aiheuttamasta sietämättömästä tunnetilasta uhrin mieli kehittyy erilaisia selviytymiskeinoja. Hän pyrkii unohtamaan tapahtuneen, turruttamaan mielensä tai siirtämään itsensä pois tilanteesta. Hyväksikäytön dynamiikkaan kuuluu myös muista kaltoin kohtelu- ja hyväksikäyttötilanteista tuttu ilmiö, jossa uhri altistaa itsensä yhä uudelleen hyväksikäyttökokemuksille ja pyrkii siten hakemaan korjaavaa kokemusta. Tätä kutsutaan trauman toistamispaikoksi. Uhrille kehittyvät vähitellen psyykkisen trauman oireita, jotka pahenevat hyväksikäytön jatkuessa.

Viime vuosina on julkaistu yhä enenevässä määrin tutkimusta seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan psyykkisistä ja fyysisistä seurauksista ja vaikutuksista uhrien terveyteen. Tutkimuksissa on havaittu ihmiskauppaan liittyvän vakavan fyysisen ja seksuaalisen väkivallan olevan yleistä. Väkivalta on raakaa: uhreja lyödään, hakataan, heitetään kovilla esineillä, potkitaan, leikellään, poltetaan ja suljetaan lukkojen taakse.

Yhdistettynä hengenvaarallinen fyysinen väkivalta ja toistuvat pakotetut yhdynnät ja muu

seksuaalinen hyväksikäyttö altistavat ihmiskaupan uhrit vakaville psyykkisille mielenterveysongelmille. Mitä pidempään hyväksikäyttö on kestänyt, mitä enemmän hyväksikäyttökertoja on ollut ja mitä nöyryytetyimmäksi, voimattommaksi ja toivottomammaksi uhri on itsensä tilanteessa kokenut, sitä vakavammin hän todennäköisesti oirehtii hyväksikäytön loputtua. Ihmiskauppa on pahimmillaan vakavuudeltaan kidutuksenkaltaista väkivaltaa.

Seksuaalisesti hyväksikäytetyt ihmiskaupan uhrit kärsivät vakavista mielenterveyden häiriöistä, masennuksesta, post-traumaattisesta stressioireyhtymästä ja pelkotiloista. Joissakin tutkimuksissa ihmiskaupan uhrien on todettu oirehtivan vakavammin kuin esimerkiksi sotia pakenevat siviilit. Merkittävällä osalla uhreista, erään tutkimuksen mukaan lähes 40 %, ilmenee itsemurha-ajatuksia, ja osa uhreista myös yrittää itsemurhaa. Tämä näkyy myös kansallisen ihmiskaupparaportoin selvityksen aineistossa. Psyykkinen oirehdinta on erityisen vakavaa, jos uhri on joutunut väkivallan uhriksi jo ennen ihmiskaupan uhriksi joutumista, ihmiskauppakokemus on ollut väkivaltainen, jos uhri joutuu edelleen pelkäämään hyväksikäyttäjää, jos uhrilla ei ole riittävää turvaverkkoa ja jos uhrin elämisen perusedellytykset eivät ole kunnossa uhriksi joutumisen jälkeenkään.

Seksuaalisesti hyväksikäytetyt ihmiskaupan uhrit altistuvat monenlaisille stressitekijöille hyväksikäyttökokemusten jälkeen: rikosprosessiin osallistuminen, turvapaikan ja oleskeluluvan hakeminen, prostituution ja seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttama stigma tai häpeä, joka vaikeuttaa kotiin palaamista ja voi johtaa ulossuljentaan yhteisöstä sekä heikot sosio-ekonomiset olosuhteet kotimaassa, jotka vaikeuttavat päivittäistä selviytymistä. Jotkut uhrit kestävät nämä stressitekijät hyvin, mutta joidenkin uhrien psyykkinen oirehtiminen pahenee niiden seurauksena. Tämä edelleen vaikeuttaa heidän selviytymistään hyväksikäyttökokemusten jälkeen. Ihmiskaupan uhrin psyykkinen oireilu voi siirtyä uhrin lapsille, mikä tekee ihmiskaupasta ylisukupolvisen ilmiön.

6. Nigerian kyky suojella ihmiskaupan uhreja

Ihmiskaupan uhrien auttamisen lähtökohtana ja perusajatuksena tulisi tutkimusten mukaan olla hyväksikäytön kierteen katkaiseminen ja ihmiskaupan uusiutumisen ennalta ehkäiseminen. Ihmiskaupan uhrit tarvitsevat moninaista apua toipuakseen hyväksikäytöstä. Mitä pidempään hyväksikäyttö on kestänyt ja mitä vakavampaa tai raaempaa se on ollut, sitä pidempään toipuminen pääsääntöisesti kestää ja sitä enemmän uhri tarvitsee ulkopuolista tukea arjen elämästä selviytymiseen. Käytännössä apu sisältää majoituksen ja ravitsemuksen lisäksi esimerkiksi oikeudellista neuvontaa ja apua. Ennen kaikkea ihmiskaupan uhrit tarvitsevat vahvaa psyykkistä tukea ja traumaterapiaa hyväksikäytön aiheuttamista traumaista toipumiseen. Koska myös uhrien lapset monesti oirehtivat, uhrit tarvitsevat tukea vanhemmuuteen.

Uhrien moninainen avun tarve herättää kysymyksiä. On kysyttävä, mikä on Nigerian yhteiskunnan tosiasiallinen kyky auttaa ja suojella seksuaalisesti prostituution piirissä hyväksikäytettyjä naisia, jotka tarvitsevat pitkäjänteistä apua traumaattisista kokemuksista selviytymiseen ja usein myös vahvaa tukea vanhemmuuteen. Tutkimuksissa on havaittu useita sellaisia seikkoja, jotka lisäävät ihmiskaupan uhrin riskiä joutua uudelleen ihmiskaupan uhriksi. Näitä ovat muun muassa uhrin nuori ikä, turvaverkon puute kotimaassa, uhrin päihteiden käyttö sekä uhriksi joutumisesta aiheutuneet psyykkiset seuraukset. Perheenjäsenen osallistuminen ihmiskaupparikokseen tai ihmiskauppaa edeltävään väkivaltaan ja hyväksikäyttöön lisäävät uhrin riskiä joutua uudelleen ihmiskaupan uhriksi.

Uudelleen uhriksi joutumisen riskiä lisää paluu lähtöä edeltäneisiin vaikeisiin sosio-ekonomisiin olosuhteisiin, jotka eivät mahdollista toisenlaisen elämän rakentamista ja kestävä ratkaisun löytämistä. Mikäli uhri on jäänyt tekijöille ”velkaa”, ihmiskauppiat saattavat kohdistaa uhrin väkivaltaa tai lähettää hänet takaisin prostituutioon Eurooppaan. Palaavat ihmiskaupan uhrit ovat yleensä olleet poissa Nigeriasta useita vuosia. Jos he palaavat varattomina ja velkaisina, uhreja saatetaan hyljeksiä. Varattomuus lisää uhrin kohdistettua häpeää.

Ihmiskaupan uhrien perheenjäsenet saattavat myös pelätä ihmiskauppioiden kostotoimenpiteitä ja väkivaltaa tai halveksua uhria siitä syystä, että hän on joutunut seksuaalisen hyväksikäytön

kohteeksi prostituutiossa. Naisten heikko yhteiskunnallinen asema yhdistettynä prostituution aiheuttamaan stigmaan ja häpeään altistavat ihmiskaupan uhrit uudelleen ihmiskaupan uhriksi. Monesti uhrit palaavat Nigeriaan monen vuoden poissaolon jälkeen, eikä heillä enää ole perheenjäseniä, joiden luokse he voisivat palata. Kansallisen ihmiskaupparaportoin selvityksen aineistossa on useita tapauksia, joissa uhrin kertoman mukaan ihmiskauppiat ovat tappaneet hänen perheenjäseniään. Nigeria on maa, jossa yksilön saama turva riippuu pitkälti oman lähiyhteisön mahdollisuuksista tukea. Yhteisön ulkopuolella naisen asema on vielä tavallistakin heikompi.

Tutkimuksissa on myös ilmennyt, että pakkopalautus altistaa ihmiskaupan uhrit korostuneesti uudelleen uhritumiselle. Uhrit, jotka eivät halua palata Nigeriaan, ovat tutkimusten mukaan erityisen suuressa riskissä joutua uudelleen ihmiskaupan uhreiksi. Tutkimuksissa suositellaan, että uhrien paluu tulisi valmistella niin, että he kokisivat paluun turvalliseksi ja itselleen järkeväksi vaihtoehdoksi. Ilman uhrien myötävaikutusta paluu on riskialtista. Tutkimusten mukaan ihmiskaupan uhrit altistuvat sekä rajat ylittävälle että maan sisäiselle ihmiskaupalle.

Uudelleen uhriksi joutumisen riski on erityisen korkea myös silloin, kun uhrit eivät ole saaneet tarvitsemaansa apua ja suojelua tai kun auttamistoimet on lopetettu varmistamatta sitä, että heillä on edellytyksiä elää ilman vahvaa ja riittävän pitkäaikaista ja monipuolista tukea. Tutkimusten mukaan ihmiskaupan uhrien auttaminen edistää ihmiskaupan ehkäisemistä pitkällä aikavälillä.

Yhdysvaltain ihmiskaupparaportti sijoittaa Nigerian ihmiskaupan vastaisen toiminnan Tier 2:lle. Tämä tarkoittaa sitä, ettei Nigeria täysin täytä ihmiskaupan vastaiselle toiminnalle asetettuja vaatimuksia, mutta ponnistelee sen eteen. Maassa toimii ihmiskauppaan erikoistunut virasto NAPTIP, National Agency for the Prohibition of Traffic in Persons and Other Related Matters.

NAPTIP-organisaation vastuulla on paitsi uhrien auttaminen myös rikosten tutkiminen. Tätä on pidetty yhtenä organisaation keskeisimpänä haasteena. Uhrit saattavat jättää hakeutumatta avun piiriin, koska he pelkäävät todistaa ihmiskauppaajiaan vastaan. On epäilty, että organisaatio priorisoi ihmiskaupparikosten tutkiminnan ihmiskaupan uhrien auttamisen yli tavalla, joka uhkaa jättää uhrit vaille heidän tarvitsemaansa suojaa.

Nigerian NAPTIP-organisaation kyky vastata uhrien avun tarpeeseen on joutunut epäilyksen alle myös siitä syystä, että uhrien määrä on niin suuri, että se saattaa ylittää järjestelmän kantokyvyn. Uhrien auttamiselle ja suojelemiselle suunnattu riittämätön rahoitus – erityisesti uhrien tarvitsemaan apuun suhteutettuna – näyttää selvästi vaikeuttavan ihmiskaupan vastaista toimintaa Nigeriassa. Palaavien ihmiskaupan uhrien auttaminen on Nigerian tilanteesta tehtyjen raporttien mukaan pitkälti uskottu heikosti rahoitetuille kansalaisjärjestöille. Kansalaisjärjestöjen rahoitusta on pidetty riittämättömänä ja yksittäisten uhrien auttamiseen varattua aikaa tarpeeseen nähden liian lyhyenä.

7. Lopuksi

Ihmiskaupan uhrien riskiä joutua uudelleen ihmiskaupan uhreiksi on tutkimuksissa pidetty merkittävänä. Jotkut uhrit ovat vielä toisiakin suuremmassa riskissä uhritua uudelleen. Tähän vaikuttavat monet seikat, kuten uhrin taustatekijöihin ja yksilön asemaan yhteiskunnassa (Nigeria) liittyvät seikat sekä ihmiskaupan uhrin kokemukset hyväksikäytöstä ja niiden vaikutukset uhrin fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Ihmiskaupan uusiutumiseen vaikuttaa myös yksilön kyky ja tosiasiallinen mahdollisuus selviytyä yhteiskunnassa traumatisoivien hyväksikäyttökokemusten jälkeen.

Ihmiskaupan uhrien palauttaminen Nigeriaan on lähtökohtaisesti riskialtista, mutta paluun mahdollisuus on aina arvioitava yksilöllisesti. Jotta ihmiskaupan uhrit voitaisiin palauttaa, tulisi palauttavan maan viranomaisten olla varmoja siitä, että palautettava uhri ja hänen lapsensa saavat myös tosiasiallisesti tarvitsemansa palvelut vastaanottajamaassa, eikä palautettava uhri riittävien palvelujen puuttuessa joudu uudelleen ihmiskaupan uhriksi. Perheensä tai yhteisönsä hyljeksimä uhri on suuressa riskissä joutua uudelleen ihmiskaupan uhriksi. Arvioitaessa lapsen etua huomioon tulisi ottaa vanhemman tosiasiallinen kyky ja mahdollisuus Nigeriassa huolehtia lapsensa kasvusta ja

kehityksestä ja elämisen perusedellytyksistä (ml. asunto, ravitsemus ja terveydenhuolto).

Suomen viranomaisilla ei kansallisen ihmiskaupparaportoin tietojen mukaan ole sellaisia yhteistyösuhteita Nigerian valtion viranomaisiin, että Suomi voisi olla varma siitä, että palaavat uhrit tosiasiallisesti pääsevät tarvitsemiensa palvelujen piiriin ja että riski uudelleen uhriksi joutumisesta yksittäisissä tapauksissa poistuisi tai edes merkittävästi vähenisi. Pelkästään auttamisjärjestelmän olemassaolo Nigeriassa ei takaa sitä, että yksittäinen palaava uhri myös tosiasiaa saisi tarvitsemansa avun järjestelmästä.

Nigerian ihmiskaupan vastaista toimintaa ja uhrien auttamisen tehokkuutta on arvioitava myös siitä näkökulmasta, että maan yhteiskunta kärsii syvään juurtuneesta korruptio-ongelmasta. Kansallisen ihmiskaupparaportoin näkemyksen mukaan näyttää epätodennäköiseltä, että Nigeria kykenisi lähitulevaisuudessa puuttumaan laajamittaiseen ihmiskauppaongelmaan, ehkäisemään kansalaisiaan joutumasta ihmiskaupan uhreiksi tai suojelemaan heitä tehokkaasti uudelleen uhriksi joutumiselta. Nigerian yhteiskunnan järjestelmällinen kyvyttömyys tarjota naisille ylipäätään riittävää toimeentuloa ja koulutusmahdollisuuksia tai turvaa väkivaltaa vastaan heikentävät traumatisoituneiden uhrien mahdollisuuksia selviytyä ilman vaaraa uudelleen uhriksi joutumisesta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kirsi Pimiä

Ylitarkastaja

Venla Roth

Lähteet

EASO Country of Origin Information Report: Nigeria, Sex trafficking of women, 2015.

Europol: Situation report. Trafficking in human beings in the EU, 2016.

Eurostat: Trafficking in human beings, 2015.

GRETA: 5th General Report on GRETA's Activities, 2015.

Hemmings ja muut: Responding to the health needs of survivors of human trafficking: A systematic review. BMC Health Services Research 2016.

Hossain ja muut: The relationship of trauma of mental to mental disorders among trafficked and sexually exploited girls and women. American Journal of Public Health 2010.

Human Trafficking Foundation: Life Beyond the Safe House, 2015.

Institute for Public Policy Research, IPPR: Beyond borders. Human trafficking from Nigeria to the UK, 2013.

Institute for Public Policy Research, IPPR: Homecoming. Return and reintegration of irregular migrants from Nigeria, 2013.

International Organization for Migration: Report on victims of trafficking in mixed migration flows arriving in Italy by sea, April 2014-October 2015.

International Organization for Migration: The Causes and Consequences of Re-trafficking. Evidence from the IOM Human Trafficking Database, 2010.

Kiss ja muut: Health of men, women, and children in post-trafficking services in Cambodia, Thailand, and Vietnam: an observational cross-sectional study. Lancet Global Health, 2015.

Oram ja muut: Human trafficking and health: a survey of male and female survivors in England. American Journal of Public Health, 2016.

Pakolaisrahasto: Human trafficking of Nigerian women to Europe, 2015.

United Nations Office on Drugs and Crime: Global report on trafficking in persons, 2014.

United States Department of State: Country Reports on Human Rights Practices for 2015.

United States Department of State: Trafficking in Persons Report 2015.

United States Department of State: Trafficking in Persons Report 2016.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (ent. vähemmistövaltuutettu)/kansallinen ihmiskaupparaportoiija: Kertomus 2014. Arvio ihmiskaupan vastaisen toiminnan tilasta ja seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumisesta rikosprosessissa, 2014.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu/kansallinen ihmiskaupparaportoiija: Nigerianlaistaustaiset seksuaalisesti hyväksikäytetyt ihmiskaupan uhrit Suomessa. Ulkomaalaislain soveltamiskäytäntö, 2016.